

Přehodnocovací procesy, o nichž jsme se zmínili výše, neprobíhaly jen ve smyslu změny pohledu na jednotlivé spisovatele, ale také na literaturu jako celek, na její vývoj, na to kam a v kterém období směřovala. Chybí nám proto v daném slovníku úvodní stať, krátké shrnutí, jež by hlavní hesla uváděla do jistého rámce a ukázala ruskou literaturu nikoli jako soubor jmen a názvů, nýbrž jako bytostnou a esenciální součást ruské kultury a společnosti vůbec. Uživatele by si pak mohl vytvořit jakési vlastní povědomí o dané problematice, které si jen z oddělených hesel udělat nemůže. Samozřejmě, že slovník nemůže suplovat dějiny literatury, ale také je třeba si uvědomit, že po dějinách literatury laik (nerusista) většinou nesáhne, a právě naznačení oné literárněvědné sítě by jistě přispělo ke nejen zlepšení povědomí o tomto tématu a nejen to, ale také k jeho snazšímu pochopení.

Zásadním problémem každého slovníku je výběr jednotlivých hesel. Koho, proč a v jakém kvantitativním rozsahu uvést, poměr mezi emigrací a domácím prostředím atd. Zde stojí autoři jistě před obtížným problémem určit „top hundred“ ruské literatury, což se vlastně ani nedá, neboť by se daly vést nekonečné diskuse, o tom zda je možno nahradit jednoho spisovatele druhým. Proto jen konstatujeme, že vybraných sto jmen (přesněji 95 jmen a 5 názvů děl období 11.–17. století) představuje reprezentativní vzorek ruské literatury 11.–20. století, zahrnuje autory, s jejichž knihami se čtenář může setkat nejčastěji, a které lze v drtivé většině sehnat ve slovenském (resp. českém) překladu.

I přes uvedené připomínky je *Krátký slovník ruských spisovatelů* cennou pomůckou pro všechny zájemce o ruskou literaturu. Zprostředkovává informace o významných autorech a textech ruské literatury a umožňuje rychlé, avšak stručné, seznámení s požadovanou problematikou.

Josef Šaur

BITEVNÍ POLE POSTMODERNY

Postmodernismus v české a slovenské próze. Sborník z mezinárodní konference. Opava 11.–12. září 2002. Redigoval Libor Pavera. Opava 2003.

Sborník z konference, která se konala v září 2002 v Opavě, vychází zhruba po roce, právě včas, aby zachytil nová proudění v postmodernismu i v jeho traktování. Editor sborníku Libor Pavera v předmluvě charakterizuje význam zkoumání postmodernismu nikoli jako destruujiícího, ale právě konstruujiícího jevu, což příspěvatelé bohatě reflektovali v úvahách o samotných pojmech „moderna“ a „postmoderna“, ale také ve sledování jednotlivých rysů postmoderny v blocích národních literatur, v dílech konkrétních autorů nebo v jednotlivých dílech (s. 7).

Prvním oddílem je *Postmodernismus ve slovanském světě* (Vstup do problematiky) příznačně uvedený statí Haliny Janaszek-Ivaničkové, jež byla posléze publikována v knize stejného názvu, tedy *Nowa twarz postmodernizmu* (2003), v němž se autorka zabývá specifickou podobou postmoderny v postkomunistických zemích, přičemž je zastávkyní postmoderny jako nové epochy v umění a autochtonních kořenů postmoderny v jednotlivých národních literaturách postkomunistických zemí, včetně polské, slovenské a české (tento triángl je ve středu pozornosti v celém sborníku). Podobně je laděna stať autora těchto řádků, který zkoumá autochtonní předpoklady postmoderny v slovanských literaturách. Bogusław Bakula si všímá polské prózy po roce 1990 v dialogu s postmodernismem a vizí střední Evropy: je to poněkud jiný pohled než ten, který tu vykládá H. Janaszek-Ivaničková, širší a nikoli jen postmoderně nakloněný. Tibor Žilka, který postmodernismu věnoval nejednu knihu a studii, si všímá jistě krizovosti postmoderny, její jisté paradoxní výlučnosti (bude asi jen pro kritiky?), vycházejí ze zkoumání narativní strategie a postmoderních tendencí v slovenské próze (poutavost příběhu, kulturní hybridizace, prolínání fiktivních a nefiktivních prvků, autentičnost pocitu). Nejsem však zcela přesvědčen, že jeho typicky nitranská typologie západoevropské a východoevropské varianty je zcela přesná, je to jen pomocné schéma, ale souhlasím s tím, že jde spíše o postmoderní tendence než o kompaktní, jasně profilovaný jev: to je dáno již tím, že řada tzv. postmoderních prvků patří i jinan. Jinak řečeno: je třeba všechny tyto rysy brát v jejich komplexnosti tak, aby přerostly do nové kvality.

V oddíle *Postmodernismus – genologie – textové strategie* si Ludvík Štěpán všímá postmodernistické struktury českých a slovenských vypravěčských žánrů: pojmy naranda a navrávačka (Hrabal – Tatarka) jsou dosud spíš ve funkci pracovních nástrojů. Ladislav Soldán nezapřel v sobě filozofa, kterým profesně je, ukazuje na nutnost gnoseologického aspektu postmodernismu ve smyslu nacházení spojitostí i odlehých a protilehlých literárních jevů. Zajímavé práce prezentovali také Miroslav Kotásek („*Metaromán*“ *sub specie „postmoderny“*), Daniel Laudani (*Láska a neláska v talianskej postmoderně*), Marta Žilková (*Translácia významu v adaptačnom procese*). Oddíl *Postmodernismus a česká a slovenská próza je nejrozsáhlejší*. Zaujala mě Viera Žemberová již pojmem „postmoderné gesto“, který používá při analýze tvorby Petra Jaroše 90. let 20. století, Ivan Jančovič (Dominik Tatarka), Milada Písková (R. Sloboda), Zdeněk Šanda (Kunderova Nesmrtnost), Lucia Rákayová (Kunderova Nesnesitelná lehkost bytí), Drahomíra Vlašínová (Jiří Kratochvíl), Márton Beke (Miloš Urban), Libor Pavera (Akademikové po sametu aneb román-esej o středoevropském prostoru), Jiří Urbanec nebo L. Martinek; mezi odborníky na dětskou literaturu zaujala Zuzana Stanislavová a Naděžda Siegllová, ve dvou příspěvcích lingvistických oba dva – jak Ivany Kolářové, tak Ladislava Binara. Škoda, že se konference neúčastnilo více těch, kteří by sborníku dodali interdisciplinárnější ráz.

Sborník je zajímavou konfrontační plochou: zatím se rozprostírá spíše doširoka, a nedochází tak k přímým sřtetům, ale lze tu již sledovat podstatné rozdíly v interpretaci obecných poloh postmoderny, její geneze a osudu.

Ivo Pospíšil

SHRNUJÍCÍ I BLIŽŠÍ POHLEDY NA LITERATURU

Petr Poslední: *Měřítko souvislostí. Česká a polská literární kultura po roce 1945*, Eruroslavica, Praha 2000, 190 s. – **Petr Poslední:** *Polské literární symboly*, Gaudeamus, Hradec Králové 2003, 204 s.

Docent Petr Poslední, původním školením zejména bohemista, se zaměřením jak na literární vědu (stylistika, interpretace literárních textů), tak na její strukturalistickou metodologii a rovněž na lingvistiku a estetiku, po svém pedagogickém působení na gymnáziu v Sedlčanech (1969–73) a Pedagogické fakultě v Hradci Králové (1973–80) zmizel na čas z českého „literárního obzoru“. Nejdříve byl lektorem češtiny na Slezské univerzitě v Katovicích (1980–83) a po zákazu publikování (1984) se přestěhoval do Polska, kde se také začala profilovat jeho polonistická a komparatistická orientace. Zpočátku působil v Krakově-Nové Huti jako vedoucí uměleckého oddělení tamního kulturního centra (do roku 1991) a posléze přednášel českou literaturu (s mnoha přesahy k sociologii kultury) na Varšavské univerzitě. Po návratu domů (v roce 1996) působí na Pedagogické fakultě v Hradci Králové (specializuje se na kontexty české literatury po roce 1945, literární kultura a didaktiku, komparatistiku, sociologii kultury a mediální studia) a současně působí na Filozofické fakultě UK v Praze (tam přednáší hlavně dějiny polské literatury).

Takto široké pojetí přístupu k literatuře se obrazilo i v Posledního pracích. Ve spolupráci s dalšími autory vydal několik učebních textů zaměřených na literární výchovu, jazykovou a literární kultura, četbu a práci s literárními texty, sám vydal knihy (kromě recenzovaných) – *Hranice dialogu. Česká próza očima polské kritiky 1945–1995* (Praha 1998), *Hledání tvaru: současná literární kultura na gymnáziu* (Hradec Králové 1999) a *Paměť hor: z literárního povědomí východních Čech po roce 1945* (Hradec Králové 2001) a rovněž faktografickou publikaci *Krok ze stínu: setkání s polskou kulturou* (Hradec Králové 2002).

První nástiny k publikaci *Měřítko souvislostí. Česká a polská literární kultura po roce 1945* vznikaly ještě za autorova pobytu v Polsku a při jeho práci nad hesly do různých slovníků a encyklopedií, ale také při psaní studií pro české a polské časopisy. Poslední se v ní snaží nalézt odpověď na ústřední otázku: jak se politické a společenské změny dneška promítají do hodnocení literatury po roce 1945, nikoli z literárněhistorického hlediska, nýbrž z pohledu tzv. literární kultura. Tuto kategorii charakterizuje jako „soubor zobecněných představ o podstatě a funkcích literatury,